

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ
ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ,
ВИЗНАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 496 ТА 500
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Методичні рекомендації

Кропивницький 2025

Авторський колектив:

Богдан Василь Володимирович - начальник Управління ювенальної превенції Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України, полковник поліції (розділи 1, 2, 3);

Городецька Марина Сергіївна - професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1, доктор юридичних наук, професор (розділ 3, додатки);

Литвиненко Ольга Георгіївна - доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1, доктор філософії в галузі права (розділ 1, додатки);

Потоцький Мирослав Михайлович - доцент кафедри кримінально-правових дисциплін криворізького факультету, доктор філософії в галузі права (розділ 2, додатки)

Рецензенти:

Дмитро ЦЕХАН, в.о. завідувача кафедри оперативно-розшукової та поліцейської діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор;

Олександра УДОВИЧЕНКО, інспектор сектору ювенальної превенції відділу превенції Криворізького РУП ГУНП в Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції, доктор філософії в галузі права

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 26 листопада 2025 року)*

П 59 **Порядок** реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 Кримінального процесуального кодексу України / автори: Богдан В.В., Городецька М.С., Литвиненко О.Г., Потоцький М.М. – Кропивницький: ДонДУВС, 2025. – 45 с.

У методичних рекомендаціях автори приділили увагу аналізу нормативно-правових актів, які регламентують порядок реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України. Розглянуто основні аспекти імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у контексті реалізації повноважень поліцейськими ювенальної превенції. Визначено джерела отримання інформації про неповнолітнього обвинуваченого. Досліджено взаємодію підрозділу ювенальної превенції зі службою у справах дітей щодо реалізації повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України. Розкрито питання реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України, щодо неповнолітніх обвинувачених та щодо неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності. Розглянуто функціональне призначення, предмет відання та практичні аспекти реалізації повноважень поліцейських ювенальної превенції у кримінальному провадженні.

Методичні рекомендації стануть у нагоді практичним працівникам органів Національної поліції, науковцям, представникам правничих професій, здобувачам освіти, а також усім, хто цікавиться проблемними питаннями, пов'язаними з реалізацією поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 ТА 500 КПК України.

УДК 343.13:351.74:343.91-053.6(477)(072)

ЗМІСТ

Розділ 1. Нормативно-правова основа реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України	5
1.1. Аналіз нормативно-правових актів, які регламентують порядок реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України	5
1.2. Основні аспекти імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у контексті реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України	7
1.3. Джерела отримання інформації про неповнолітнього обвинуваченого	13
1.4. Взаємодія підрозділу ювенальної превенції зі службою у справах дітей щодо реалізації повноважень, визначених статтями 496 та 500 Кримінального процесуального кодексу України	13
1.5. Участь поліцейського ювенальної превенції у судовому розгляді кримінального провадження за участю неповнолітнього обвинуваченого	15
Розділ 2. Особливості реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України	17
2.1. Реалізація поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України, щодо неповнолітніх обвинувачених	19
2.2. Реалізація поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України, щодо неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності	23
Розділ 3. Аналіз правозастосовної діяльності щодо реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 ТА 500 КПК України	27
3.1. Поліцейські ювенальної превенції як учасники судових засідань з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх	27
3.2. Функціональне призначення участі поліцейських ювенальної превенції у судових засіданнях з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх	29
3.3. Предмет відання поліцейських ювенальної превенції у судових засіданнях з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх	31

3.4. Реалізація повноважень поліцейськими ювенальної превенції судових засіданнях з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх	34
Додатки	36

РОЗДІЛ 1
НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ,
ВИЗНАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 496 ТА 500 КПК УКРАЇНИ

1.1. Аналіз нормативно-правових актів, які регламентують порядок реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України

Вчинення дітьми кримінальних правопорушень є явищем, яке негативно впливає не лише на тих, на кого посягають, а й безпосередньо на тих осіб, які його вчиняють. Діти мають відсутність життєвого досвіду, схильні до наслідування більш авторитетних осіб, через що можуть потрапити у конфлікт із законом.

Досудове розслідування та судовий розгляд кримінальних правопорушень, учинених дітьми, здійснюється з дотриманням окремих спеціальних норм. До таких норм кримінальний процесуальний кодекс України відносить обов'язок залучити законного представника, захисника, психолога, а за необхідності лікаря; зменшений, в порівнянні із повнолітніми особами, час допиту, місце допиту; більш розширений перелік обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх; окремий вид запобіжного заходу - передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд; закритий судовий розгляд тощо. Вказані особливості розслідування кримінального провадження за участю дітей є додатковою гарантією захисту їх прав.

Проте, спілкування неповнолітнього, який вчинив кримінальне правопорушення, не обмежується слідчим чи дізнавачем, зазвичай першочерговий контакт із дитиною відбувається із поліцейськими ювенальної превенції.

Створення підрозділу ювенальної превенції відповідає міжнародним стандартам спрямованим на захист прав дітей. У правилі 12.1 Мінімальних стандартних правил Організації об'єднаних націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) зазначено, що має бути відповідна спеціалізація поліції. Так, для виконання своїх функцій найкращим чином працівники поліції, які постійно або винятково займаються неповнолітніми або які головним чином займаються попередженням злочинності неповнолітніх, повинні пройти спеціальний інструктаж і підготовку¹.

Головними завданнями в діяльності підрозділів ювенальної превенції можна визначити ті, які зазначені у п.1 ч. 1 статті 23 (Основні повноваження

---

¹ Мінімальні стандартні правила Організації об'єднаних націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) від 29 листопада 1985 р.
URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/beijing_rules.shtml

поліції) Закону України «Про Національну поліцію», зокрема здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень.

Водночас, у п.17 ч.1 ст. 23 (Основні повноваження поліції) Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що на поліцейських покладаються такі повноваження:

здійснювати контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування;

вживати заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей;

здійснювати соціальний патронаж щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі².

Законом України «Про охорону дитинства» гарантується право дитини на захист від будь-яких форм насильства та дискримінації у процесі провадження³.

На поліцейських ювенальної превенції також покладаються зобов'язання, зокрема, щодо взаємодії з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей та здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання⁴.

Ювенальна превенція як один із ключових напрямів діяльності Національної поліції України ґрунтується на міжнародних стандартах захисту прав дитини, національному законодавстві та підзаконних нормативних актах.

Відповідно до положень статті 496 (Участь у судовому розгляді представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції) КПК України суд має право викликати в судове засідання представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції, повідомивши про час і місце судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого.

Представники служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції мають право заявляти клопотання, ставити запитання неповнолітньому обвинуваченому, його законному представнику, потерпілому, свідкам, експерту і спеціалісту, висловлювати думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

Згідно зі статтею 500 (Порядок судового розгляду) КПК України судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника та представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції, якщо вони з'явилися

---

² Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n162>

³ Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

⁴ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ від 19.12.2017 № 1044.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

або були викликані в судове засідання, згідно із загальними правилами цього Кодексу.

Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 року № 1044, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07 червня 2018 року за № 686/32138, серед основних повноважень підрозділів ювенальної превенції визначено участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого відповідно до статей 496, 500 КПК України.

Судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні⁵. На наше переконання, участь ювенального поліцейського під час судового засідання має бути обов'язковою, оскільки саме він може надати суду інформацію про особливості побутового життя та поведінки неповнолітнього, та висловити думку про покарання, яке буде дієвим для перевиховання та ресоціалізації дитини.

Таким чином, правове регулювання участі поліцейських ювенальної превенції у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх сформоване на перетині кримінального процесуального, адміністративного та міжнародного права.

1.2. Основні аспекти імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у контексті реалізації поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України

Участь ювенальних поліцейських у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх регулюється національним законодавством, зокрема статтями 496 та 500 Кримінального процесуального кодексу України, а також має спиратися на міжнародні стандарти правосуддя, дружнього до дитини. Зазначені стандарти передбачають гуманний підхід, орієнтацію на найкращі інтереси дитини, а також максимальне уникнення криміналізації неповнолітніх, які вчинили правопорушення.

Відповідно до порядку реалізації пілотного проекту імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність, одним із стандартів, відповідно до п.73, є необхідність заявляти клопотання до суду про обов'язкову участь у судовому розгляді кримінальних проваджень щодо неповнолітніх представників служби у справах дітей та підрозділу ювенальної превенції Національної поліції України⁶.

---

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁶ Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність: наказ Офісу Генерального Прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції

Пілотний проєкт запроваджується з метою забезпечення при здійсненні досудового розслідування, судового розгляду у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх, а також при виконанні покарань щодо неповнолітніх ефективної реалізації існуючих обов'язкових універсальних та європейських стандартів захисту та забезпечення прав дітей, виконання вимог міжнародного законодавства, зокрема:

Загальної декларації прав людини, 1948;

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1950;

Декларації прав дитини, 1959;

Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, 1966;

Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, 1984;

Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), 1985;

Конвенції про права дитини, 1989;

Керівних принципів для запобігання злочинності серед неповнолітніх ООН (Ер-Ріядські керівні принципи), 1990;

Міжнародних стандартів здійснення правосуддя щодо підлітків, позбавлених волі (Гаванські правила), 1990;

Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів впливу, не пов'язаних з ув'язненням (Токійські правила), 1990;

Керівних принципів щодо дій в інтересах дітей в системі кримінального правосуддя (Віденські керівні принципи), 1996;

Керівних принципів ООН щодо судочинства у питаннях дітей-жертв і дітей-свідків злочинів, 2005;

Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, 2007;

Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, 2010;

Рекомендації № R (91) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про сексуальну експлуатацію, порнографію, проституцію, а також торгівлю дітьми та підлітками»;

Рекомендації Rec (2003) 20 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про нові способи роботи зі злочинністю серед неповнолітніх та роль ювенальної юстиції»;

Рекомендації Rec (2005) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про права дітей, які проживають у спеціалізованих установах»;

Рекомендації Rec (2006) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про Європейські пенітенціарні правила»;

Рекомендації CM/Rec (2008) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про європейські правила стосовно неповнолітніх правопорушників, щодо яких вживаються санкції або заходи»;

Рекомендації СМ/Rec (2010) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про Правила Ради Європи щодо пробації»;

Рекомендації СМ/Rec (2018) 8 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо відновного правосуддя у кримінальних справах»;

Директиви 2011/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією та заміну Рамкового рішення Ради 2004/68 ЮВС від 13 грудня 2011 року;

Директиви 2012/29/EU про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину, а також заміну Рамкового Рішення Ради Європейського Союзу 2001/220/JHA від 25 жовтня 2012 року;

Директиви (ЄС) 2016/800 Європейського Парламенту і Ради про процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими у кримінальному провадженні, від 11 травня 2016 року,

а також на виконання:

Стратегії Ради Європи з прав дитини на 2022-2027 роки «Права дитини на практиці: від стабільності реалізації до спільного новаторства» від 23 лютого 2022 року;

Заключних зауважень Комітету ООН з прав дитини щодо об'єднаних п'ятого та шостого періодичних звітів України від 13 вересня 2022 року.

Реалізація пілотного проекту ґрунтується на забезпеченні найкращих інтересів дитини, координації та взаємодії суб'єктів реалізації пілотного проекту з метою напрацювання та впровадження в практичну діяльність уніфікованих підходів до реалізації принципів правосуддя, дружнього до дитини, відповідно до стандартів діяльності фахівців у сфері правосуддя щодо дітей у кримінальному провадженні та при виконанні покарань щодо неповнолітніх⁷.

Зазначені міжнародні стандарти зобов'язують держави забезпечувати індивідуалізований підхід до кожної дитини в конфлікті із законом. Вони також наголошують на важливості уникнення криміналізації дитини без потреби та пріоритетності соціального захисту перед репресивними заходами.

Ці документи підкреслюють принципи забезпечення поваги до гідності дитини; участі дитини в усіх процесах, що її стосуються; застосування заходів, альтернативних позбавленню волі; пріоритету ресоціалізації та реінтеграції.

Практичне втілення цих норм вимагає високого рівня професійної підготовки, міжвідомчої координації та правової чутливості до вікових і психоемоційних особливостей дітей, що забезпечує не лише юридичну легітимність дій, а й гуманістичну орієнтацію кримінального правосуддя.

Проаналізовані нами норми КПК України говорять про те, що поліцейські ювенальної превенції, як представники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції можуть бути викликані у судове засідання під час розгляду

---

⁷ Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність: наказ Офісу Генерального Прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text>

кримінального провадження щодо неповнолітнього задля надання суду повної та об'єктивної інформації щодо соціально-психологічних обставин, які сприяли вчиненню злочину та надання додаткової інформації, яка може вплинути на визначення найбільш ефективного заходу впливу для ресоціалізації неповнолітнього. Тобто, означена нами мета має бути досягнена із врахуванням найкращих інтересів неповнолітнього.

Задля досягнення ефективної участі ювенального поліцейського у суді під час розгляду кримінального провадження щодо неповнолітнього варто користуватись **пам'яткою** із переліком приблизних питань, за якими ювенальний поліцейський може виступати у судовому засіданні:

1. Умови проживання неповнолітнього:

наявність постійного місця проживання;

матеріальні умови;

соціальне оточення (наприклад, чи є в будинку особи, які ведуть аморальний спосіб життя, зловживають алкоголем або наркотиками).

2. Виховання в родині. Оцінюється структура родини (повна — обоє батьків; неповна — один із батьків або опікун) та характер взаємин:

чи є між батьками і дитиною довіра, взаєморозуміння;

чи застосовуються жорстокі методи виховання;

чи батьки виконують свої обов'язки щодо догляду та виховання;

чи підтримується позитивний психологічний клімат у сім'ї;

наявність в сім'ї складних життєвих обставин, які могли призвести до вчинення дитиною кримінального правопорушення, у тому числі факти вчинення домашнього насильства стосовно нього або в його присутності, інші форми жорстокого поводження з дитиною.

3. Поведінка в закладі освіти. Характеризується рівень дисципліни та соціальної адаптації дитини у освітньому середовищі:

відвідуваність (регулярна/пропуски без поважних причин);

стосунки з однолітками та вчителями;

успішність у навчанні (висока, середня, низька) ;

випадки конфліктів, булінгу чи іншої девіантної поведінки.

4. Інформація про перебування на обліках (поліції, служби у справах дітей, центру соціальних служб, закладу освіти тощо).

Стосовно перебування на профілактичному обліку в поліції:

чи потрапляла дитина в поле зору поліції?

чи перебуває дитина на профілактичному обліку в поліції?

яка підстава стала причиною для взяття на облік?

чи є у нього/неї рецидиви правопорушень? Якщо так — які саме?

які заходи впливу застосовувались? Чи вони були ефективними?

чи проводились із дитиною або її батьками профілактичні заходи?

чи зафіксовані випадки булінгу — як з боку дитини, так і проти неї?

Водночас здійснюється взаємодія поліцейських ювенальної превенції із службами у справах дітей, які відповідно до ст. 496 КПК України також беруть участь у судових засіданнях. У зв'язку з цим, представники зазначеної служби отримують інформацію про те:

чи перебуває неповнолітній на обліку як дитина, яка опинилася в складних життєвих обставинах?

характеристика сім'ї дитини?

чи проводились виїзди до сім'ї? Які були виявлені умови проживання?

чи отримувала дитина допомогу від служби: гуманітарну, психологічну, інше?

чи ініціювала служба заходи щодо притягнення батьків до відповідальності?

Зазначимо, що отримана представниками служби у справах дітей інформація за вказаними питаннями для поліцейських ювенальної превенції може бути лише інформативною.

Окрім цього поліцейські ювенальної превенції співпрацюють із закладами освіти, у зв'язку з чим можуть висвітлювати наступні питання:

чи систематично відвідує дитина навчальний заклад?

який у неї рівень успішності? Чи є прояви девіантної поведінки?

які зауваження були з боку педагогів чи адміністрації?

чи проводились із дитиною або її батьками профілактичні заходи в закладі освіти?

чи зафіксовані випадки булінгу — як з боку дитини, так і проти неї?

5. Участь у правопорушеннях раніше. Інформація про те, чи притягався неповнолітній раніше до відповідальності (адміністративної чи кримінальної):

які саме правопорушення вчиняв (крадіжки, хуліганство, насильство тощо);

чи було це поодиноким випадком або систематичною поведінкою;

наслідки вчиненого (штраф, обмеження волі, виховні заходи тощо);

враховується ступінь усвідомлення своєї провини та бажання змінитися.

оцінка ризиків учинення повторного правопорушення дитиною, яка перебуває на профілактичного обліку в поліції (у разі складання);

акт обстеження умов проживання (у разі складання);

інші характеризуючі дані чи інші відомості, які можуть мати значення для призначення покарання, необхідного і достатнього для виправлення особи і запобігання новим злочинам.

6. Аналіз ризиків повторного правопорушення. Після вчинення правопорушення щодо неповнолітнього були вжиті відповідні профілактичні заходи:

проведено індивідуальні профілактичні бесіди зі сторони поліцейських ювенальної превенції;

дитина поставлена на облік як така, що потребує підвищеної уваги з боку соціальних служб;

залучена до відвідування гуртків/соціальних програм (наприклад, тренінгів з формування навичок ненасильницького спілкування, профорієнтаційних занять тощо);

батькам/опікунам рекомендовано покращити контроль за дозвіллям дитини.

Відсутність належного соціального захисту та сімейного контролю є додатковим негативним чинником.

7. Динаміка поведінки після вчинення правопорушення:

позитивна динаміка: після правопорушення неповнолітній не вчиняв нових протиправних дій, знизив рівень агресії, покращилися стосунки в родині/школі, відзначається бажання змінити свою поведінку;

негативна динаміка: відсутність усвідомлення провини, повторні порушення дисципліни, ухиляння від навчання чи соціальних програм, конфліктна поведінка.

8. Інформація щодо способу життя:

коло спілкування (чи перебуває під впливом кримінального середовища); дозвілля, зацікавлення (вказати сферу інтересів). У разі пасивного або деструктивного дозвілля, варто наголосити на тому, що більшість часу проводить безконтрольно, не має сталих захоплень, перебуває в місцях скупчення молоді, де можливий негативний вплив;

участь у соціальних чи профілактичних програмах. Зазначити про те, що неповнолітній брав участь у, наприклад, тренінгах, бесідах із психологом, заходах громадських організацій, правопросвітницьких програмах тощо. Проявляв зацікавленість, підтримував контакт із соціальними працівниками та ін.

9. Рекомендації щодо подальшого супроводу:

Доцільність застосування виховного заходу замість покарання. З урахуванням особистісних характеристик неповнолітнього, обставин вчиненого кримінального правопорушення, а також віку та рівня усвідомлення своїх дій, доцільним є застосування виховного заходу замість кримінального покарання. Зазначити про те, що дитина неодноразово виявляла готовність до змін, визнала свою провину, виявляла позитивні тенденції в поведінці після правопорушення, що може свідчити про потенціал для корекції без ізоляції від суспільства.

Потреба в поміщенні до спеціального навчально-виховного закладу. Зазначити про те, що на даний момент відсутні підстави для поміщення до спеціального навчально-виховного закладу. Поведінка дитини контрольована, агресивність або системні порушення дисципліни не зафіксовані.

У випадку наявності серйозних порушень можна наголосити на тому, що дитина має систематичні порушення дисципліни, низький рівень самоконтролю та відсутність позитивних змін у поведінці, що є підставою розглянути доцільність направлення до спеціальних закладів освіти для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання або інших спеціалізованих закладів для дітей.

10. Залучення до програм ресоціалізації чи пробаційного нагляду. Враховуючи найкращі інтереси неповнолітнього, який вчинив кримінальне правопорушення, рекомендується його залучення до програм ресоціалізації, спрямованих на:

- розвиток навичок відповідального прийняття рішень;
- усвідомлення наслідків правопорушень;
- подолання агресивної/девіантної поведінки.

Також доцільним є встановлення пробаційного нагляду на певний період, що дозволить здійснювати регулярний контроль за поведінкою та надавати психологічну та соціальну підтримку. У цьому контексті варто наголосити на

необхідності дотримання вимог національного та міжнародного законодавства щодо дотримання найкращих інтересів дитини та обрання до неповнолітнього покарання не пов'язаного із позбавленням волі.

1.3. Джерела отримання інформації про неповнолітнього обвинуваченого

Ювенальні поліцейські збирають інформацію про неповнолітнього обвинуваченого для суду з багатьох офіційних та фактичних джерел, для того, щоб в судовому розгляді висловити думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

Наведемо основні джерела отримання інформації про неповнолітнього обвинуваченого:

слідчий/дознавач, який здійснював досудове розслідування кримінального провадження, відкритого за фактом кримінального правопорушення у вчиненні якого обвинувачується дитина, зокрема щодо притягнення до кримінальної відповідальності за інші правопорушення (за можливості та за згодою);

підрозділ ювенальної превенції, інші підрозділи поліції; служба у справах дітей за місцем проживання (перебування) неповнолітнього;

фахівець із соціальної роботи в громаді за місцем проживання (перебування) неповнолітнього або центр соціальних служб (центр надання соціальних послуг);

відомості з інформаційних підсистем інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»;

адміністрація закладу освіти;

психолог, який проводив роботу з неповнолітнім (шкільний психолог, психолог центру соціальних служб);

керівництво з місця роботи;

житлово-експлуатаційна організація за місцем фактичного проживання неповнолітнього обвинуваченого;

об'єднання співвласників багатоквартирного будинку;

територіальна громада / сільська, селищна, міська рада; медичні заклади;

інші, не заборонені законодавством джерела отримання інформації.

1.4. Взаємодія підрозділу ювенальної превенції зі службою у справах дітей щодо реалізації повноважень, визначених статтями 496 та 500 Кримінального процесуального кодексу України

Відповідно до Загальних положень викладених в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України підрозділи ювенальної превенції під час здійснення своїх повноважень взаємодіють з органами і підрозділами поліції, органами державної влади, міжнародними і громадськими організаціями, органами місцевого

самоврядування та об'єднаними територіальними громадами відповідно до законодавства України⁸.

Окрім цього, така взаємодія передбачена й іншими нормативно-правовими актами, зокрема Законами України «Про Національну поліцію» та «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей».

Так, у ст. 5 (Взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування) Закону України «Про Національну поліцію», зазначено про те, що поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів⁹.

Враховуючи зазначене, варто виділити наступний алгоритм взаємодії підрозділу ювенальної превенції зі службою у справах дітей щодо реалізації повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України:

Після отримання виклику суду щодо участі у судовому засіданні з розгляду кримінального провадження за участю неповнолітнього обвинуваченого поліцейський ювенальної превенції невідкладно комунікує з представниками служби у справах дітей з метою планування спільних дій щодо:

перевірки умов проживання неповнолітнього обвинуваченого та, характеристики сім'ї, взаємовідносин у родині (за необхідності);

обміну наявними відомостями щодо перебування неповнолітнього обвинуваченого на профілактичному обліку в поліції, обліках у службі у справах дітей та/або центру соціальних служб;

вивчення додаткової інформації про неповнолітнього обвинуваченого, його родини, та оточення (друзі, однолітки тощо), наявні складні життєві обставини сім'ї чи чинники, що зумовили вчинення правопорушення;

підготовки висновку для суду зокрема щодо заходів, які найбільш доцільно вжити з метою перевиховання обвинуваченого;

з'ясування іншої інформації, необхідної для реалізації повноважень, визначених статтею 496 КПК України.

У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх ефективна міжвідомча взаємодія є ключовою умовою реалізації принципів захисту прав дитини, зокрема принципу забезпечення найкращих інтересів дитини. Підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України та служби у справах дітей відіграють визначальну роль у здійсненні превентивних, реабілітаційних і процесуальних заходів стосовно неповнолітніх, які вступили у конфлікт із законом.

Підсумовуючи зазначене, можемо виділити основні напрями взаємодії підрозділів ювенальної превенції та служби у справах дітей щодо реалізації повноважень, визначених статтями 496 та 500 Кримінального процесуального кодексу України:

---

⁸ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ від 19.12.2017 № 1044.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

⁹ Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n21>

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення. Підрозділи ювенальної превенції та служби у справах дітей здійснюють взаємний обмін інформацією щодо соціального статусу неповнолітнього, наявності обліків, участі в програмах соціального супроводу, а також про надані або рекомендовані заходи допомоги. Ця інформація є базовою для формування об'єктивної характеристики особи обвинуваченого, що долучається до матеріалів кримінального провадження та враховується судом при винесенні остаточного рішення.

2. Проведення комплексних оцінок та характеристик. У межах реалізації положень статті 496 КПК України ювенальні поліцейські відповідно до повноважень за участю фахівців служби у справах дітей проводять обстеження умов проживання дитини, збирають характеристики з місця навчання, складають аналітичні довідки про поведінку неповнолітнього в сім'ї та суспільстві. Узгоджені дії дозволяють забезпечити комплексну оцінку факторів, що впливають на негативну поведінку дитини.

3. Участь у процесуальних діях. Служба у справах дітей може бути залучена до участі у процесуальних діях, таких як допити, судові засідання, медіація, із метою представництва інтересів дитини або надання фахової консультації щодо її психоемоційного стану, потреб у захисті або підтримці. Ювенальні поліцейські у такій взаємодії забезпечують дотримання гарантій прав неповнолітнього на кожному етапі кримінального провадження.

4. Ініціювання соціального супроводу. На основі зібраної інформації ювенальна превенція має право звертатися до служби у справах дітей з пропозицією про здійснення соціального супроводу сім'ї дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах. Це дозволяє здійснити раннє втручання та запобігти повторним правопорушенням.

Координація зусиль ювенальної превенції та служби у справах дітей сприяє індивідуалізації кримінального провадження щодо неповнолітнього, дає змогу виявити обставини, що пом'якшують відповідальність, та обґрунтовано застосовувати альтернативні заходи впливу, передбачені чинним законодавством. Злагоджена співпраця між цими суб'єктами створює підґрунтя для успішної ресоціалізації дитини, збереження її прав та мінімізації негативних наслідків кримінального переслідування.

1.5. Участь поліцейського ювенальної превенції у судовому розгляді кримінального провадження за участю неповнолітнього обвинуваченого

Реалізуюючи свої повноваження під час судового розгляду, поліцейський ювенальної превенції може з'ясувати нові обставини чи перевірити наявні відомості про неповнолітнього обвинуваченого, що дозволить об'єктивно і неупереджено висловити думку стосовно заходів, які найбільш доцільно вжити з метою перевиховання неповнолітнього обвинуваченого.

Важливо, щоб поліцейський ювенальної превенції, спираючись на інформацію, яку було зібрано про неповнолітнього обвинуваченого, а так само на свій професійний досвід, висловив думку з приводу найбільш доцільних

заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання. Поліцейський ювенальної превенції має уникати вислову «на розсуд суду».

Під час висловлення думки з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання, передусім, важливо зазначити ті, які мінімізують ризики для фізичного, розумового, соціального розвитку дитини та труднощів щодо її реінтеграції в суспільство. Вибір може здійснюватися у такій послідовності:

звільнення від кримінальної відповідальності;

звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру;

призначення покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; звільнення від відбування покарання з випробуванням;

призначення покарання із застосуванням положень статті 69 КК України, за наявності підстав, у тому числі щодо призначення більш м'якого покарання, не зазначеного у санкції статті.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ, ВИЗНАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 496 ТА 500 КПК УКРАЇНИ

У кожному окремому випадку, від найпершого контакту з системою правосуддя і на кожному кроці, дитині повинна надаватися вся відповідна і необхідна інформація. Це право рівним чином поширюється на дітей, які є потерпілими, підозрюваними у вчиненні злочину, учасниками або постраждалою стороною. Інформація дитині має бути надано з самого початку її зустрічі компетентними органами, це має бути зроблено якомога швидше. Однак, можуть виникнути ситуації, коли інформація не повинна бути надана дітям (у випадках, коли це суперечить їх інтересам)¹⁰.

Неповнолітній обвинувачений має бути проінформований зрозумілою мовою, яка забезпечує повне сприйняття дитиною інформації, про сутність судового розгляду та його окремі процесуальні складові.

Інформація про процесуальну систему включає необхідність у детальній інформації про те, як процедура відбуватиметься, яким буде становище і роль дитини, як буде здійснюватися допит, якими є очікувані терміни, важливість і вплив будь-яких наданих свідчень, наслідки певних дій і т.д. Діти повинні зрозуміти, що відбувається, як справи могли йти або будуть йти далі, які варіанти у них є і які наслідки цих варіантів. Вони повинні бути проінформовані про можливі альтернативи розгляду¹¹.

Загальним для підрозділів ювенальної превенції є здійснення правоохоронних та правозастосовних функцій серед дітей та їх соціального оточення. З метою оптимального поєднання компетенцій підрозділів ювенальної превенції, слід визначити організаційні принципи їх діяльності, а саме: організаційно-управлінський та територіальний. Організаційно-управлінський принцип полягає у взаємодії працівників ювенальної превенції, які виконують завдання за різними напрямками діяльності під керівництвом начальника підрозділу та на основі науково обґрунтованої організації управління, єдиноначальності та колегіальності. Територіальний принцип передбачає оперативне обслуговування та організацію діяльності на певних закріплених за підрозділом ювенальної превенції території області, району, міста тощо. Підрозділи ювенальної превенції організовують свою діяльність на території обслуговування. При цьому враховуються кількість дітей, що проживають на території обслуговування, розміщення закладів освіти та криміногенних місць, стан злочинності, поширення різного виду адміністративних правопорушень тощо¹².

---

¹⁰Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

¹¹Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

¹²Пекарський С.П. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції : навчально-науковий посібник. Київ : Дакор, 2021. С. 19-20.

Слід зазначити, що навчання навичкам спілкування з дітьми та підвищення рівня знань про дитячу психологію необхідні для всіх фахівців, що працюють з дітьми (поліція, адвокати, судді, посередники, соціальних працівники та інші фахівці). Тим не менш, небагато з них мають знання про права дітей та процедурні питання у цьому контексті¹³.

Основними повноваженнями підрозділів ювенальної превенції є:

1. Планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей;
2. Контроль за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також щодо дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у закладах, в яких провадиться діяльність у сфері розваг, та закладах громадського харчування;
3. Вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;
4. Притягнення до адміністративної відповідальності дітей віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, а також батьків або осіб, що їх замінюють, які не виконують передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей;
5. Унесення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подань про необхідність усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень;
6. Участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей;
7. Сприяння у межах компетенції веденню обліку дітей дошкільного, шкільного віку, вихованців та учнів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 684 «Про затвердження Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, вихованців та учнів»;
8. Затримування і тримання не більше 8 годин у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без нагляду, на період до передання їх батькам, законним представникам або до влаштування їх до закладів відповідно до законодавства. Інформація про дитину в обов'язковому порядку вноситься до журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених відповідного органу поліції із зазначенням часу доставлення та вибуття;
9. Проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення дитиною;

---

¹³Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

10. Відвідування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, за місцем їх проживання разом із службою у справах дітей для з'ясування умов проживання;

11. Виклик дітей та їх батьків, інших законних представників під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, учинене дитиною;

12. Залучення дітей до участі в просвітницько-профілактичних чи корекційних програмах;

13. Інформування відповідних місцевих органів державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей, жорстоко з ними поводяться чи вчиняють стосовно дітей домашнє насильство;

14. Ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування питання про направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги;

15. Участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого відповідно до статей 496, 500 КПК України;

16. Вжиття заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень;

17. Виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них¹⁴.

Більш детально зупинимось на реалізації повноважень у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого представників уповноваженого підрозділу органів Національної поліції у справах дітей (ювенальної превенції).

2.1. Реалізація поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України, щодо неповнолітніх обвинувачених

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 19.12.2017 р. одним з основних завдань підрозділів ювенальної превенції є взаємодія з іншими підрозділами Національної поліції, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дитини. Одним з основних повноважень підрозділів ювенальної превенції є участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого відповідно до статей 496, 500 КПК України¹⁵.

Забезпечення участі вищевказаних учасників є важливим аспектом з'ясування обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх та оцінюється позитивно у контексті прийняття щодо

---

¹⁴Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення 10.05.2025)

¹⁵Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення 14.05.2025)

неповнолітніх справедливого судового рішення, з огляду на те, що вони безпосередньо працюють з неповнолітніми і входять у систему органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту та профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку¹⁶.

Під соціальним захистом дітей слід розуміти комплекс заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру, здійснення яких покладається на уповноважених суб'єктів щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки. Під профілактикою правопорушень серед дітей слід розуміти діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання¹⁷.

Уповноважений підрозділу органів Національної поліції може бути допитаний як свідок з обставин, які йому стали відомі у даній справі¹⁸.

Усі права, які надані представникам уповноваженого підрозділу органів Національної поліції необхідні задля ефективної участі вказаних суб'єктів у судовому розгляді. Позиція «ювенальних поліцейських» щодо суті справи, особи обвинуваченого, можуть виявитись цінними та напряду впливати на результат судового розгляду.

Адже у справах дітей судді та інші фахівці у галузі права повинні користуватися підтримкою та консультаціями інших фахівців з різних дисциплін при прийнятті рішень, які прямо або опосередковано вплинуть на сьогоденне або майбутнє благополуччя дитини, наприклад, з оцінки кращих інтересів дитини, можливих шкідливих наслідків процедури для дитини, і т.д.¹⁹.

Представникам уповноваженого підрозділу Національної поліції як учасникам судового розгляду судовим розпорядником вручається пам'ятка про їхні процесуальні права та обов'язки, а за необхідності ці права та обов'язки ще й роз'яснюються головуючим.

Найкращі інтереси дитини завжди повинні розглядатися в поєднанні з іншими правами дітей, наприклад, правом бути почутою, правом на захист від насильства, правом не бути розлученою з батьками і т.д. Комплексний підхід має бути правилом²⁰.

---

¹⁶Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / Є.М. Блажівський та ін.; редкол.: В.Я. Тацій, О.В. Капліна, О.Г. Шило. Харків : Право, 2013. С. 395.

¹⁷Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.05.2025)

¹⁸Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 15-те, доповн. і перероб. Київ : Правова Єдність, 2018. С. 709.

¹⁹Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 14.05.2025)

²⁰Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://tm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

Вважається, що у справах щодо неповнолітніх прямо чи опосередковано вплинути на прийняття рішення у справі може зміст досудової доповіді, яку складає представник уповноваженого органу з питань пробації.

Відповідно до ст. 314¹ КПК України з метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання представник уповноваженого органу з питань пробації складає досудову доповідь за ухвалою суду. Досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених КПК України²¹.

Складення досудової доповіді про неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітнього. Досудова доповідь про неповнолітнього обвинуваченого повинна містити: соціально-психологічну характеристику (історія правопорушень, соціально-побутові умови, освіта, працевлаштування, стан здоров'я, вживання наркотичних речовин, алкогольних напоїв, стосунки у суспільстві, в сім'ї, дозвілля та відпочинок, особисті якості та поведінка, ставлення до правопорушення); оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, проведену згідно з методичними рекомендаціями, визначеними Міністерством юстиції України, з використанням підсистеми «Касандра» Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту; висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк; інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку особи; рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення неповнолітнім кримінальних правопорушень²².

Поліцейські задаються питанням: чому за тими кримінальними провадженнями, які дійшли до суду і де діти вчинили кримінальні правопорушення, досудові доповіді (так би мовити, узагальнену характеристику особи підсудного) здійснює служба пробації? Підтримується теза, що це могла б бути компетенція ювенальних поліцейських. Оскільки дані, які характеризують особистість дитини, саме поліцейські безпосередньо збирають на стадії досудового розслідування²³.

Досудова доповідь, що складається у формі звіту з необхідними реквізитами, долучається до матеріалів кримінального провадження, не може використовуватися як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, включає розгорнуту соціально-психологічну характеристику дитини-обвинуваченого з оцінкою ризиків вчинення ним повторного кримінального правопорушення, висновком про можливість виправлення дитини без обмеження або позбавлення волі на певний строк, а

---

²¹Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 14.05.2025)

²²Про затвердження Порядку складення досудової доповіді : Наказ Міністерства юстиції України № 200/5 від 27.01.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17#Text> (дата звернення 14.05.2025)

²³Аналіз системи правосуддя щодо неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом, в Україні: звіт за результатами дослідження. Т. Бугаєць, Д. Кобзін, Б. Неткова, Н. Пашко, А. Черноусов, С. Щербань за заг. ред. О. Калашник. Київ, 2023. С. 19. URL : <https://rm.coe.int/analysis-on-justice-system-on-children-in-conflict-with-the-law-b5-fin/1680ac5cb4> (дата звернення 28.04.2025)

також рекомендаціями щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення дитиною кримінальних правопорушень²⁴.

Вважається, що з огляду на безпосередню співпрацю з дитиною у ході досудового кримінального провадження (безпосередній контакт з дитиною), готування досудової доповіді уповноваженими «ювенальними поліцейськими» було б більше ефективним у контексті забезпечення прав і законних інтересів дитини.

Окрему увагу слід приділити вимогам, які ставляться до учасників кримінального провадження щодо дітей. З огляду на специфіку таких справ, в них беруть участь спеціалізовані судді, ювенальні прокурори, спеціалізовані слідчі/дознавачі, ювенальні психологи (пілотний проєкт, який здійснюється на всій території країни), відповідні служби у справах дітей тощо.

Ювенальний слідчий, дознавач, прокурор – слідчий, дознавач органів поліції, уповноважені на здійснення досудового розслідування та дізнання, прокурор, уповноважений на здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх²⁵. Кожен з цих суб'єктів має «вузьку» спеціалізацію задля більш професіонального та ефективного виконання своїх повноважень. Видається, що вже прийшов час діяти й ювенальним захисникам – адвокатам, які спеціалізуються на захисті прав і інтересів дитини.

Серед керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, є теза наступного змісту: важливо також, щоб плата за юридичні послуги дитячого адвоката не стягувалася з батьків дитини, прямо або опосередковано. Якщо адвокат оплачується батьками, зокрема, у випадках конфлікту інтересів, немає жодної гарантії, що він або вона буде в змозі незалежно захищати погляди дитини²⁶. На практиці існують окремі проблемні аспекти щодо залучення адвоката у кримінальних провадженнях щодо дітей на безоплатній основі.

Рекомендується створити систему спеціалізованих юристів для молоді, поважаючи свободу дитини на вибір адвоката. Важливо уточнити конкретну роль адвоката дитини. Адвокат не повинен висувати, що він або вона вважає в кращих інтересах дитини (як, наприклад, опікун або громадський захисник), а повинен визначити і захищати точку зору і думки дитини, як і у випадку дорослого клієнта. Адвокат повинен домагатися інформованої згоди дитини на використання кращої стратегії. Якщо адвокат не згоден з цією думкою, він чи вона повинні спробувати переконати дитину, як він чи вона зробили б з будь-яким іншим клієнтом²⁷.

---

²⁴Гусак А.П. Кримінологічні та кримінально-виконавчі засади пробації щодо неповнолітніх в Україні : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2025. С. 435.

²⁵Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність: наказ Офісу Генерального Прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text> (дата звернення 15.05.2025)

²⁶Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

²⁷Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

Однак, якщо у законі буде вимога щодо обов'язкової участі у кримінальних провадженнях щодо дітей лише «ювенального адвоката», з огляду на те, що скоріш за все список таких фахівців буде надто обмежений, це буде слугувати фактично причиною обмеження права на захист.

Позитивно оцінюємо нормативну можливість участі у судовому розгляді щодо дитини-обвинуваченого представників уповноваженого підрозділу органів Національної поліції. Покази цих учасників, їх зауваження та думки щодо змісту справи, орієнтують суд на прийняття виваженого, обґрунтованого і справедливого рішення з урахуванням найкращих інтересів дитини.

2.2. Реалізація поліцейськими ювенальної превенції повноважень, визначених статтями 496 та 500 КПК України, щодо неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності

Одним з пріоритетних напрямів взаємодії підрозділів ювенальної превенції з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями є упровадження кращих міжнародних методик та практик роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, та дітьми, які потерпіли внаслідок протиправних діянь, у тому числі реалізація спільних проектів щодо профілактики правопорушень серед дітей²⁸.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність²⁹.

Відповідно до ст. 500 КПК України судовий розгляд з приводу застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності, здійснюється в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника та представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції, якщо вони з'явилися або були викликані в судове засідання, згідно із загальними правилами КПК України. Судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні³⁰. У судовому засіданні представники цих органів, зокрема,

---

²⁸Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення 14.05.2025)

²⁹Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 14.05.2025)

³⁰Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 14.05.2025)

висловлюють думку про те, який саме примусовий захід виховного характеру буде в конкретному випадку найбільш ефективним³¹.

Навіть маленькі діти можуть висловлювати свої погляди ясно, якщо їм правильно допомогти та підтримати. Судді та інші фахівці повинні насправді розглянути власні погляди дитини, думки та точки зору у кожному конкретному випадку³². Європейський суд з прав людини послідовно відстоює позицію, згідно з якою, у провадженнях щодо дітей, правила судочинства мають бути дещо спрощені, аби бути більш зрозумілими та доступними для цієї категорії осіб. Це, необхідно, передусім, для забезпечення дієвої участі дитини у кримінальному провадженні та, як наслідок, забезпечення права цієї особи на справедливий суд³³.

Відповідно до положень ч. 4 ст. 314¹ КПК України досудова доповідь не складається щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому статтею 497 КПК України, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру; щодо неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, за наявності підстави для застосування примусових заходів виховного характеру відповідно до параграфу 2 глави 38 розділу VI КПК України.

У судовому розгляді справи заслуховують пояснення дитини, її законного представника, перевіряють докази, які доводять або спростовують учинення суспільно небезпечного діяння, а також перевіряють інші обставини, які мають істотне значення для вирішення питання про застосування примусового заходу виховного характеру. Заслухавши в судовому засіданні думки прокурора і захисника щодо справи, суд виходить у нарадчу кімнату для винесення ухвали, де вирішує такі питання: чи відбулося суспільно небезпечне діяння, щодо якого провадилося досудове слідство; чи винувата у цьому діянні особа, стосовно якої розглядається справа; який саме примусовий захід виховного характеру з передбачених ч. 2 ст. 105 КК України має бути застосовано до цієї особи. За результатами розгляду суд виносить ухвалу³⁴.

Так, відповідно до положень ст. 105 КК України неповнолітній, який вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання. У цьому разі суд застосовує до неповнолітнього такі примусові заходи виховного характеру: застереження; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих

---

³¹Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / Є.М. Блажівський та ін.; редкол.: В.Я. Тацій, О.В. Капліна, О.Г. Шило. Харків : Право, 2013. С. 400.

³²Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

³³Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / Аленін Ю.П. та ін. ; за заг. ред. С.В. Ківалова та С.І. Кравченко. Одеса : Фенікс, 2020. С. 739.

³⁴Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 15-те, доповн. і перероб. Київ : Правова Єдність, 2018. С. 714.

громадян на їхнє прохання; покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років³⁵.

У разі якщо участь представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції у судовому засіданні не визнається обов'язковою, вони завчасно повідомляються про дату, час і місце проведення такого засідання в порядку, передбаченому ст.ст. 111, 112 КПК України. Якщо йдеться про необхідність виклику представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції у судове засідання, такий виклик здійснюється в порядку, передбаченому ст.ст. 134-137 КПК України. Повідомленню про розгляд справи про кримінальне правопорушення дитини або виклику у судове засідання по такій справі, як правило, підлягають представники служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції за місцем проживання, роботи або навчання дитини. Участь у судовому розгляді представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції за місцем проживання, роботи або навчання дитини доцільна для з'ясування даних щодо соціально-психологічних рис особи дитини, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру, умов її життя та виховання, а також тих заходів перевиховання неповнолітнього, які застосовувалися службою у справах дітей або уповноваженим підрозділом Національної поліції. Хоча представники служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції не визначені КПК України серед інших учасників кримінального провадження, вони можуть бути віднесені до їх кола, оскільки мають у кримінальному провадженні самостійний процесуальний статус, користуються низкою прав, передбачених ч. 2 ст. 496 КПК України³⁶.

Участь поліцейських ювенальної превенції у судових засіданнях також передбачена в плані заходів, визначених Порядком реалізації пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність. Так, одним із стандартів визначено здійснювати кримінальне провадження, у разі якщо вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що вона є неповнолітньою, до встановлення віку такої особи за правилами, передбаченими щодо неповнолітньої особи. Суб'єктами виконання/контролю за виконанням такого стандарту є Національна поліція України та Офіс Генерального прокурора³⁷. У разі невизначеності при виборі

---

³⁵Кримінальний кодекс України. Закон від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 14.05.2025)

³⁶Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / Відп. ред.: Ківалов С.В., Міщенко С.М., Захарченко В.Ю. Харків: Одиссей, 2013. С. 921. URL : <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/КПК-komentar.pdf> (дата звернення 14.05.2025)

³⁷Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність: наказ Офісу Генерального Прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text> (дата звернення 12.04.2025)

процедури/процесуальної форми досудового кримінального провадження вибір має припадати на процедуру, яка містить у собі більше гарантій дотримання прав, свобод і законних інтересів людини. При здійсненні судового розгляду за участю неповнолітніх важливу роль відіграє процедура та обстановка судового розгляду.

Діти мають право висловлювати свої погляди і думки з будь-якого питання або справи, які стосуються або впливають на них. Вони повинні бути в змозі зробити це незалежно від їхнього віку, в безпечному середовищі, з повагою до їх особистості. Вони повинні відчувати себе вільно, коли вони говорять з суддею або іншим посадовим особам. Це може потребувати, щоб судді уникали деяких формальностей, наприклад, носіння мантиї або заслуховування дитини в самому залі суду; як приклад, може бути корисно заслухати дитину в кабінеті судді. Об'єкти суду можуть включати, де це можливо, спеціальні кімнати для бесід, які враховують найкращі інтереси дитини. Це може бути реалізовано з урахуванням віку дитини або функції посадової особи. Залежно від обставин і думки дитини, цілком може бути, що, наприклад, уніформа дасть зрозуміти дитині, що він/вона говорить з поліцейським, а не з соціальним працівником, що має свою доцільність. Це також може додати дитині почуття, що питання, що зачіпають його або її, сприймаються серйозно компетентним органом. Таким чином, оточення може бути відносно формальним, але поведінка чиновників має бути менш формальною і, в кожному разі, має бути, доброзичливою до дітей³⁸.

Судовий розгляд у кримінальному провадженні може здійснюватись за участю представників уповноваженого підрозділу органів Національної поліції. Вбачається, що участь «ювенальних поліцейських» у судовому розгляді справ щодо застосування примусових заходів виховного характеру має бути обов'язковою. Це допоможе суду отримати об'єктивну інформацію щодо окремих обставин справи, соціально-психологічних рис неповнолітнього, що в свою чергу буде сприяти індивідуалізації застосування примусових заходів виховного характеру.

---

³⁸Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року і пояснювальна записка. URL : <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 14.05.2025)

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ, ВИЗНАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 496 ТА 500 КПК УКРАЇНИ

У даному розділі розглянемо правозастосовну діяльність поліцейських ювенальної превенції, відповідно до наступних питань: 1) поліцейські ювенальної превенції як учасники судових засідань з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх; 2) функціональне призначення участі поліцейських ювенальної превенції у судових засіданнях з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх; 3) предмет відання поліцейських ювенальної превенції у кримінальному провадженні; 4) реалізація повноважень поліцейськими ювенальної превенції у кримінальному провадженні.

3.1. Поліцейські ювенальної превенції як учасники судових засідань з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає у провадженні щодо неповнолітніх участь додаткових суб'єктів - представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції. Наразі уповноваженим підрозділом органів Національної поліції є підрозділи ювенальної превенції. Зважаючи на те, що законодавством передбачено участь у судовому розгляді поліцейських ювенальної превенції відповідно до ст. 496 КПК та ст. 500 КПК, вони є учасниками судових засідань з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

У кримінальному процесі щодо неповнолітніх застосовується спеціалізація щодо суб'єктів, які ведуть кримінальний процес. При цьому до певних суб'єктів прямо зазначені додаткові вимоги у вигляді наявного досвіду.

Так, про спеціалізацію судді зазначено у ч. 14 ст. 31 КПК України з відсилкою до Закону України "Про судоустрій і статус суддів"³⁹. Відповідно до ст. 18 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано суддю зі стажем роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями. У разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається з числа суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді⁴⁰.

---

³⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁰ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Також застосовується спеціалізація прокурорів. У кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх беруть участь ювенальні прокурори. Безпосереднє виконання функцій прокуратури щодо захисту інтересів дітей та протидії насильству доручається прокурорам, які мають високі моральні, ділові та професійні якості (ювенальні прокурори). Ювенальним прокурорам у найкоротший строк необхідно проходити навчання за спеціалізацією в Тренінговому центрі прокурорів України або його регіональних відділеннях з отриманням документа про проходження спеціального навчання⁴¹.

Забезпечується дотримання спеціалізації слідчих при розслідуванні кримінальних правопорушень, скоєних неповнолітніми або за їх участю⁴².

Під час проведеного опитування поліцейських ювенальної превенції було з'ясовано, що лише 22,2% з них мають стаж роботи більше 10 років та 16,6% - стаж роботи від 5 до 10 років. При цьому 45,6% мають стаж менший 3-х років (половина з них, а саме 22,1%, мають стаж до 1 року).

Також під час опитування поліцейські ювенальної превенції показали, що лише 6,6% з них мають педагогічну освіту, 6,7% мають досвід роботи педагогічного працівника, 13,8% мають досвід роботи у службах, державних органах, що працюють з неповнолітніми, а 79,5% взагалі до роботи у правоохоронних підрозділах досвіду роботи з неповнолітніми не мали.

Звичайно, що поліцейські ювенальної превенції не є суб'єктами, що ведуть кримінальний процес на кшталт судді, прокурора, слідчого, а тому не можна заявляти до них такі ж вимоги. Але, слід звернути увагу, що в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України у ст. 1 розділу 2 зазначено серед завдань підрозділів ювенальної превенції здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. Отже, поліцейський ювенальної превенції відповідно до норм КПК та підзаконних нормативно-правових актів цілком може долучитися до кримінального провадження не лише на стадії судового розгляду, але й бути залученим у якості суб'єкта, що провадить дізнання щодо неповнолітніх.

Доцільно, на нашу думку, доручати участь у судовому розгляді саме тим поліцейським ювенальної превенції, які мають досвід роботи з неповнолітніми не менше 3-х років безпосередньо у підрозділі ювенальної превенції, або такий же за тривалістю досвід роботи у інших службах, державних органах, що працюють з неповнолітніми, педагогічний досвід; або мають педагогічну освіту.

Окрім досвіду, можна помітити, що серед вимог до суб'єктів, які спеціалізуються на кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, є також вимога до професійної компетентності, зокрема до постійного її підвищення. На

---

⁴¹ Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству: наказ Генерального прокурора від 04.11.2020 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20#Text>

⁴² Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17#n4>

забезпеченні високого рівня професійної підготовки поліцейських ювенальної превенції наголошується у публікаціях періодичних видань⁴³. У контексті реалізації стандартів у сфері правосуддя, дружнього до дітей, викладених в Керівних принципах щодо правосуддя, дружнього до дітей, ухвалених Комітетом міністрів Ради Європи в 2010 році, рекомендовано передбачити в курсах базової підготовки, професійного навчання та курсах підвищення кваліфікації обов'язкове періодичне (не рідше 1 разу на рік) навчання для фахівців правосуддя, дружнього до дитини. За можливості рекомендовано проводити таке навчання в міжсекторальних групах: прокуратури з суддями, органами пробації, поліцейські з представниками служб у справах дітей, соціальними працівниками тощо⁴⁴.

3.2. Функціональне призначення участі поліцейських ювенальної превенції у судових засіданнях з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх

Функції поліцейських ювенальної превенції у кримінальному провадженні не регламентовані у КПК, а також у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема у Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України⁴⁵.

З метою визначення функції поліцейських ювенальної превенції у **судових засіданнях з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх** проаналізуємо кримінальне процесуальне законодавство.

У справах щодо неповнолітніх за законодавством передбачено певні особливості щодо предмету доказування. Відповідно до ст. 485 КПК визначено додаткові обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх:

1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою,

---

⁴³ Швець Д.В. Підвищення якості підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції як необхідна передумова захисту прав і свобод дітей. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України: збірник тез доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Харків, 2019. С. 29-31.; Сорока О., Шкляр А. Вимоги до сучасного офіцера ювенальної поліції: компоненти та показники професійної компетентності до профілактики правопорушень неповнолітніх. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022, № 4 (118). С. 153-165.

⁴⁴ Аналіз системи правосуддя щодо неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом, в Україні: звіт за результатами дослідження. Т. Бугаєць, Д. Кобзін, Б. Неткова, Н. Пашко, А. Черноусов, С. Щербань за заг. ред. О. Калашник. Київ: 2023. С. 84.

⁴⁵ Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> .

повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними;

2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;

3) умови життя та виховання неповнолітнього;

4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення⁴⁶.

Окрім того **ст. 487 КПК** окремо передбачено необхідність з'ясування умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого:

1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;

2) обстановку в школі чи іншому закладі освіти або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього;

3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, освітнім закладом та роботою⁴⁷.

Для забезпечення виконання вказаних завдань зі з'ясування додаткових обставин у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх суд, суддя можуть викликати представників уповноваженого підрозділу органів Національної поліції, а саме поліцейських ювенальної превенції. У зв'язку із основною діяльністю вказаних підрозділів Національної поліції України, для них є доступною інформація щодо сімейних, побутових та соціальних зв'язків неповнолітніх.

Вимога законодавства щодо встановлення вказаних обставин у межах предмету доказування має цілком практичне значення. Кримінальний процесуальний закон передбачає врахування даних обставин під час вирішення питання про передавання неповнолітнього під нагляд. Так, відповідно до ч. 4 ст. 493 КПК до передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім⁴⁸.

Усі ці відомості мають враховуватись при призначенні покарання неповнолітньому. Відповідно до ст. 485 КПК визначені риси особи необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру⁴⁹.

⁴⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

⁴⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

Отже, слід зазначити, що **функціональне призначення** поліцейських ювенальної превенції у судовому розгляді щодо неповнолітнього полягає у:

1) забезпеченні застосування судом найбільш доцільних заходів щодо неповнолітнього обвинуваченого з метою його перевиховання;

2) за вимогою суду, судді надання додаткової інформації щодо неповнолітнього, з метою її використання при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру.

Ряд характеризуючих даних неповнолітнього (передбачені ст. 487 КПК) суддя може з'ясувати безпосередньо під час судового розгляду від поліцейського ювенальної превенції:

1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;

2) обстановку в школі чи іншому закладі освіти або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього;

3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, закладом освіти та роботою.

Можна рекомендувати поліцейським ювенальної превенції скласти певний лист оцінки відповідних обставин, які характеризують сімейні, соціальні зв'язки та побутові обставини неповнолітнього з висновком щодо індивідуалізації відповідальності, можливої міри покарання чи обрання заходу виховного характеру. (Додаток Б)

3.3. Предмет відання поліцейських ювенальної превенції у судовому засіданні з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх

Зважаючи на законодавче врегулювання участі поліцейських ювенальної превенції у судовому засіданні з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх слід зазначити, що **за суб'єктом провадження** їх предмет відання визначається:

1) кримінальні провадження щодо неповнолітніх, які досягли віку кримінальної відповідальності, тобто щодо **неповнолітнього обвинуваченого** (у тому числі щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення неповнолітньою, але на момент кримінального провадження вже досягла повноліття) (параграф 1 глави 38 КПК);

2) кримінальні провадження щодо **неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності** (параграф 2 глави 38 КПК).

Як представники правоохоронного органу, який залучається до **судового засідання з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх**, поліцейські ювенальної превенції наділяються певним колом справ, за якими вони можуть здійснювати свою діяльність. У даному випадку у теорії

кримінального процесу для позначення кола справ уповноваженої особи використовується поняття – предмет відання.

Щодо визначення предмета відання (кола справ) поліцейських ювенальної превенції застосовується суб'єктний критерій – справи щодо неповнолітнього суб'єкта. При цьому не має значення предметний критерій – тобто за характером кримінального правопорушення, його тяжкості тощо.

Під час опитування поліцейських ювенальної превенції щодо участі у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх за категоріями кримінальних правопорушень 45,5% з опитаних відповіли, що приймають участь у майже кожному провадженні щодо неповнолітнього, яке відноситься до їх відання. Серед опитаних 43% відповіли, що приймають участь лише за викликом суду (додаток А).

У результаті аналізу судових рішень слід відмітити, що дійсно у окремих випадках суди лише повідомляють про відповідне кримінальне провадження⁵⁰, а у окремих випадках зазначають саме про виклик представника ювенальної превенції⁵¹. Вивчення судової практики також показало, що судді у випадку, якщо представник ювенальної превенції не викликався до суду, а лише був повідомлений про відповідне кримінальне провадження, не вважають таку участь обов'язковою та нормально сприймають неявку поліцейського ювенальної превенції в суд. Так, Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області дійшов висновку про проведення судового розгляду без участі представника відділу ювенальної превенції Ізмаїльського РВП ГУНП в Одеській області, який був повідомлений належним чином і не з'явився, зважаючи, що за змістом ч. 2 ст. 111, ч. 1 ст. 496, ч. 1 ст. 500 КПК участь представника уповноваженого підрозділу органу Національної поліції не є обов'язковою⁵².

У разі судового виклику участь поліцейського ювенальної превенції набуває обов'язковості. Так, Миколаївський районний суд Львівської області наклав грошове стягнення за неявку представника служби у справах дітей Новороздільської міської ради. Суд зазначив, що представник служби у справах дітей про судові засідання був належним чином повідомлений, на адресу суду надіслав клопотання про розгляд справи у відсутності представника у зв'язку із неможливістю забезпечити явку представника. Прокурор у судовому засіданні заявив клопотання про накладення грошового стягнення на службу у справах дітей Новороздільської міської ради, оскільки представник не з'явився, хоча про засідання був повідомлений належним чином. Суд зазначив, що розглядає кримінальне провадження відносно обвинуваченого, який є неповнолітнім, суд визнав явку представника служби у справах дітей обов'язковою та така про судові засідання була повідомлена належним чином, але не з'явилась, відтак суд вважає за необхідне застосувати до виконуючої обов'язки служби у справах

---

⁵⁰ Ухвала Мурованокуріловецького районного суду Вінницької області 03 грудня 2021р. № 139/920/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101583787>.

⁵¹ Ухвала Гайсинського районного суду Вінницької області 21 березня 2019 р. № 129/823/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80592086>.

⁵² Вирок Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області 10 серпня 2021 №946/2619/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98876985>.

дітей Новороздільської міської ради грошове стягнення за неприбуття в судові засідання без поважної причини, у розмірі 0,5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що складає 1300 грн⁵³. Отже, зважаючи на аналогічне правове регулювання участі поліцейських ювенальної превенції, слід враховувати можливе застосування заходів забезпечення кримінального провадження (у вигляді, наприклад, грошового стягнення).

Під час анкетування 18,5% опитаних заявили, що приймають участь за клопотанням учасників кримінального провадження (Додаток А). Дійсно, вивчення судової практики показало, що в окремих випадках судді враховують клопотання сторін, приймаючи рішення щодо виклику представника ювенальної превенції. Так, Нетішинський міський суд Хмельницької області у своєму рішенні зазначив, що враховуючи вимоги закону, суд вважає за необхідне повідомити службу у справах дітей виконавчого комітету Нетішинської міської ради Хмельницької області та сектор ювенальної превенції ВПД №1 Шепетівського РУП ГУНП в Хмельницькій області про час і місце судового розгляду вказаного кримінального провадження. Разом з тим, зважаючи що сторона захисту не наполягає на участі у розгляді справи представників служби у справах дітей виконавчого комітету Нетішинської міської ради Хмельницької області та сектору ювенальної превенції ВПД №1 Шепетівського РУП ГУНП в Хмельницькій області, суд, зважаючи на право, а не обов'язок виклику представників вказаних осіб, не вбачає підстав для їх виклику в судові засідання⁵⁴. Отже, можна відмітити, що суд враховує клопотання сторони захисту щодо участі поліцейського ювенальної превенції.

Але сторона обвинувачення також може виявляти зацікавленість у залученні представника ювенальної превенції, про що може подавати клопотання. Так, відповідно до ухвали Хорольського районного суду Полтавської області було прийнято рішення про виклик представника ювенальної превенції за клопотанням прокурора. Суд зазначив, що вважає за необхідне та доцільне задовольнити клопотання прокурора та залучити до участі у судовому розгляді кримінального провадження уповноважену особу підрозділу ювенальної превенції Лубенського РВПГУНП в Полтавській області⁵⁵.

Відомості, підготовлені поліцейським ювенальної превенції, можуть використовувати як сторона захисту так і сторона обвинувачення. Відповідно сторони можуть заявляти клопотання про виклик даного учасника з тим, щоб надати додаткові аргументи на свою користь. За змістом норм КПК слід зробити висновок про обов'язкову участь поліцейського ювенальної превенції під час судового розгляду у випадку його виклику судом.

---

⁵³ Ухвала Миколаївського районного суду Львівської області 27.10.2022р. № 447/2264/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106978992>.

⁵⁴ Ухвала Нетішинського міського суду Хмельницької області 18 січня 2024 року № 679/1568/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116388886>.

⁵⁵ Ухвала Хорольського районного суду Полтавської області 22.10.2024р. № 548/613/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122508969>.

По-перше, у вказаних категоріях кримінальних проваджень щодо неповнолітніх не передбачено складання досудової доповіді органами пробації, а отже доповідь поліцейського ювенальної превенції буде дуже доцільною у судовому розгляді.

По-друге, представники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції мають відповідно до ст. 496 КПК висловлювати думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

За результатами проведеного анкетування 12,5% з них відповіли, що приймають участь лише щодо особливо резонансних кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, 10,7% з них - щодо особливо тяжких та тяжких кримінальних порушень. (Додаток А).

Слід зазначити, що відповідно до закону у кримінальному провадженні за будь-яким кримінальним правопорушенням, будь-якої тяжкості та складності може бути залучено під час судового розгляду поліцейського ювенальної превенції, якщо дане кримінальне провадження щодо неповнолітнього.

Під час проведеного анкетування респонденти підтримали перелік категорій кримінальних проваджень, за якими участь поліцейських ювенальної превенції слід визнати обов'язковою. Так, 82,3% опитаних вважають, що обов'язковою має бути участь у кримінальних провадженнях щодо *кримінальних правопорушень проти життя чи здоров'я людини*; 65,6% - щодо *кримінальних правопорушень, пов'язаних з сексуальним насильством*; 56,3% - щодо *кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством*; 54,3% - *щодо незаконного обігу наркотичних засобів*; 47,4% - *щодо незаконного заволодіння чужим майном*. Зважаючи на думку практичних працівників слід рекомендувати поліцейським ювенальної превенції приділяти особливу увагу саме цим категоріям кримінальних проваджень та обов'язково брати участь у судовому розгляді **щодо неповнолітніх**, навіть у разі відсутності виклику суду.

3.4. Реалізація повноважень поліцейськими ювенальної превенції у судових засіданнях з розгляду кримінальних проваджень щодо неповнолітніх

Під час проведеного опитування поліцейських ювенальної превенції лише 5,8% заявили, що їм доводилося заявляти клопотання у судовому розгляді. За змістом заявлених клопотань було зазначено наступне:

- про залучення психолога;
- щодо участі на засіданні представників закладів освіти;
- щодо перебування дитини у вечірній час;
- щодо збільшення міри покарання у зв'язку з вчиненням повторного злочину;
- щодо покарання неповнолітнього та вирішення питання про втягнення дитини у злочинну діяльність дорослою особою;
- щодо опитування неповнолітнього, поведінки, тощо;
- з приводу попередження подальших правопорушень дитиною;
- доводилось, але суд не прийняв до уваги;

клопотання щодо застосування до неповнолітнього правопорушника, примусових заходів виховного характеру у вигляді обмеження дозвілля;
продовження терміну перебування під вартою;
долучення доказів;
долучення характеризуючих матеріалів;
врахування інтересів дитини яка опинилася в складних життєвих обставинах;
зміна запобіжного заходу з домашнього арешту на взяття під варту;
клопотання щодо проведення профілактичної роботи працівниками поліції із неповнолітнім;
про залучення свідків.

Також під час проведеного анкетування лише 19,4% з усього числа опитаних висловлювали під час участі у судовому розгляді свою думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання. Щодо змісту заходів, заявлених поліцейськими ювенальної превенції, були наступні:

повідомляла про потрапляння дитини в поле зору поліції, та свою думку щодо покарання;

щодо запобіжного заходу та характеристик дитини;

що на даний час продовжують існувати ризики, передбачені п. 1, 3, 4, 5 ст. 177 КПК України, а саме: ризик переховування обвинуваченого від суду, ризик перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином, ризик незаконного впливу на свідків у кримінальному провадженні, та ризик вчинення інших кримінальних правопорушень. Тому вважаю, що застосування більш м'якого запобіжного заходу, ніж тримання під вартою не дасть можливості здійснювати дієвий контроль за поведінкою обвинуваченого, та забезпечити виконання покладених на нього судом обов'язків. Позиція сторін кримінального провадження.

надавала реальну характеристику дитини та пропонувала залучення психологів;

не карати суворо;

приділяти більше уваги вихованню дітей;

стосовно покарання;

обрання запобіжного заходу.

З урахуванням такої низької активності поліцейських ювенальної превенції у судовому розгляді не зовсім зрозумілим є результат опитування, згідно якого 45,3% опитаних вважають необхідним розширення обсягу повноважень уповноваженого підрозділу органу Національної поліції у процедурі судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого.

Зважаючи на такий невеликий процент подання клопотань поліцейськими ювенальної превенції та висловлювання ними думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання слід рекомендувати більш активно використовувати надані повноваження.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати анкетування поліцейських підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України (усього опитаних 863 особи з усіх областей України)

№	Питання та варіанти відповідей	Кількість осіб, що відповіли	Відповіді у відсотковому відношенні %
Усього опитано поліцейських ювенальної превенції		863	100%
1. Яка у Вас освіта?			
1.1.	вища юридична	595	68,9%
1.2.	вища педагогічна	57	6,6%
1.3.	вища освіта психолога	30	3,5%
1.4.	маю педагогічну та юридичну освіту	25	2,9%
1.5.	Інше (інша вища, вища технічна, вища економічна, правоохоронна діяльність, неповна вища, фінанси та кредит, фізична культура та спорт та інше).	156	18,1%
2. Який у Вас стаж роботи у підрозділах ювенальної превенції?			
2.1.	до 1 року	191	22,1%
2.2.	до 3-х років	203	23,5%
2.3.	до 5 років	134	15,5%
2.4.	від 5 до 10 років	143	16,6%
2.5.	більше 10 років	192	22,2%
3. Чи мали Ви до роботи у правоохоронних підрозділах досвід роботи з неповнолітніми?			
3.1.	так, маю досвід роботи педагогічного працівника	58	6,7%
3.2.	так, маю досвід роботи у службах, державних органах, що працюють з неповнолітніми	119	13,8%
3.3.	не маю такого досвіду	686	79,5%
4. Чи сприяє участь у судовому розгляді представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції протидії злочинності серед неповнолітніх?			
4.1.	Так, участь у судовому розгляді дозволяє зрозуміти як ефективніше виконувати свої службові повноваження	224	26%
4.2.	Так, участь у судовому розгляді представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції дійсно сприяє справедливому судовому розгляду та призначенню покарання неповнолітнім	438	50,8%

4.3.	Ні, така участь у судовому розгляді є формальністю	189	21,9%
4.4.	Інше (не приймали ще участі у судових засіданнях тощо)	12	1,3%
5. Як часто беруть участь у судовому розгляді представники служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції? <i>(можна обрати кілька варіантів з переліку)</i>			
5.1.	доволі часто, майже у кожній підвідомчій справі	393	45,5%
5.2.	лише щодо особливо резонансних кримінальних проваджень	108	12,5%
5.3.	щодо особливо тяжких та тяжких кримінальних порушень	92	10,7%
5.4.	лише за викликом суду	371	43%
5.5.	за клопотанням учасників кримінального провадження	160	18,5%
5.6.	інше	8	1%
6. Чи доводилось Вам під час судового розгляду заявляти клопотання?			
6.1.	Так	50	5,8%
6.2.	Ні	813	94,2%
7. Якщо Вам доводилося заявляти клопотання, то зазначте, будь-ласка, за змістом чого було заявлене клопотання?			
7.1.	Не доводилося заявляти клопотання	830	96,2%
7.2.	Інше. <i>Серед варіантів відповіді:</i> про залучення психолога (1); щодо участі на засіданні представників закладів освіти(1); щодо перебування дитини у вечірній час (1); щодо збільшення міри покарання у зв'язку з вчиненням повторного злочину (1); щодо покарання неповнолітнього та вирішення питання про втягнення дитини у злочинну діяльність дорослою особою (1); щодо опитування неповнолітнього, поведінки, тощо (1); з приводу попередження подальших правопорушень дитиною (1); доводилось, але суд не прийняв до уваги (1); клопотання щодо застосування до неповнолітнього правопорушника, примусових заходів виховного характеру у вигляді обмеження дозвілля (1); продовження терміну перебування під вартою (1); долучення доказів (1); долучення характеризуючих матеріалів (1); врахування інтересів дитини яка опинилася в складних життєвих обставинах (1);	33	3,8%

	зміна запобіжного заходу з домашнього арешту на взяття під варту (1); клопотання щодо проведення профілактичної роботи працівниками поліції із неповнолітнім (1); про залучення свідків (1); різне.		
8. Чи висловлювали Ви під час участі у судовому розгляді свою думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання?			
8.1.	Так	167	19,4%
8.2.	Ні	696	80,6%
9. Якщо Ви висловлювали під час участі у судовому розгляді свою думку з приводу найбільш доцільних заходів, то зазначте, будь-ласка, висловлювані Вами пропозиції			
9.1.	Не висловлювались пропозиції.	755	87,5%
9.2.	Інше. <i>Серед варіантів відповіді:</i> Повідомляла про потрапляння дитини в поле зору поліції, та свою думку щодо покарання; Щодо запобіжного заходу та характеристик дитини; Що на даний час продовжують існувати ризики, передбачені п. 1, 3, 4, 5 ст. 177 КПК України, а саме: ризик переховування обвинуваченого від суду, ризик перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином, ризик незаконного впливу на свідків у кримінальному провадженні, та ризик вчинення інших кримінальних правопорушень. Тому вважаю, що застосування більш м'якого запобіжного заходу, ніж тримання під вартою не дасть можливості здійснювати дієвий контроль за поведінкою обвинуваченого, та забезпечити виконання покладених на нього судом обов'язків. Позиція сторін кримінального провадження. Надавала реальну характеристику дитини та пропонувала залучення психологів; Не карати суворо; Приділяти більше уваги вихованню дітей; Стосовно покарання; На кожному засіданні; Обрання запобіжного заходу.	108	12,5%
10. Чи є практична необхідність у розробленні механізму взаємодії представників служб у справах дітей, уповноваженого підрозділу органу Національної поліції та судом у ході судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого?			
10.1.	Так	508	58,9%
10.2.	Ні	345	40%

10.3.	Інше (ця проблема потребує поглибленого вивчення, судді мало прислухаються до думок інших).	10	1.1%
11. У яких категоріях кримінальних проваджень участь представників уповноваженого підрозділу органу Національної поліції у процедурі судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого, Ви вважаєте, є обов'язковою?			
11.1.	Щодо кримінальних правопорушень проти життя чи здоров'я людини	710	82,3%
11.2.	Щодо незаконного заволодіння чужим майном	409	47,4%
11.3.	Щодо незаконного обігу наркотичних засобів	469	54,3%
11.4.	Щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством	486	56,3%
11.5.	Щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з сексуальним насильством	566	65,6%
11.6.	Інше. <u>Серед варіантів відповіді:</u> у всіх (29); участь ювенальних поліцейських є непотрібною (2) участь є формальною (2) якщо слухається справа в судді за участі неповнолітнього, ювенальний працівник має бути присутній обов'язково. Інша справа, якщо скоїв неповнолітній, але на момент розгляду справи в суді досяг повноліття, вважаю, що присутність ювенального працівника є не обов'язковою, оскільки це вже дійсно формальність(1); рецидив (1).		
12. Чи необхідно, на Вашу думку, розширити обсяг повноважень уповноваженого підрозділу органу Національної поліції у процедурі судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого?			
12.1.	так, вважаю необхідним розширити повноваження	391	45,3%
12.2.	ні, повноважень достатньо	459	53,2%
12.3.	не готові відповісти	13	1,5%
13. Чи є доцільною реалізація проекту «ювенальних адвокатів» для участі у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх підозрюваних/обвинувачених?			
13.1.	Так	530	61,4%
13.2.	Ні	310	35,9%
13.3.	Складно відповісти	23	2,7%
14. Чи підтримуєте Ви пропозицію щодо створення на базі судових органів спеціалізованої зали судового розгляду (без формалізованої обстановки) з обстановкою, дружньою до дитини?			
14.1.	Так	607	70,3%
14.2.	Ні	246	28,5%
14.3.	Інше. <u>Серед варіантів відповіді:</u>	10	1,2%

	<p>так тільки у випадках коли обвинувачений чи потерпілий є малолітнім, після 16 років на загальних підставах (1);</p> <p>не зовсім підтримую, так як вважаю, що без формальної обстановки правопорушник не буде до кінця усвідомлювати наслідки своїх вчинків, і буде вважати, що він зможе уникнути відповідальність (1);</p> <p>складно відповісти.</p>		
--	--	--	--

**Рекомендований лист підготовки
поліцейського ювенальної превенції до участі у судовому розгляді**

№	Критерій оцінювання	Результат оцінювання
1.	Умови проживання неповнолітнього	
	наявність постійного місця проживання (чи не є дитина безхатньою або такою, що часто змінює місце проживання);	
	матеріальні умови (чи є доступ до їжі, одягу, опалення, електрики тощо);	
	чи є житло придатним для проживання;	
	соціальне оточення (наприклад, чи є в будинку особи, які ведуть аморальний спосіб життя, зловживають алкоголем або наркотиками).	
2.	Виховання в родині. <i>Оцінюється структура родини (повна — обоє батьків; неповна — один із батьків або опікун) та характер взаємин:</i>	
	чи є між батьками і дитиною довіра, взаєморозуміння;	
	чи застосовуються жорстокі методи виховання;	
	чи батьки виконують свої обов'язки щодо догляду та виховання;	
3.	Поведінка в школі або іншому закладі освіти. <i>Характеризується рівень дисципліни та соціальної адаптації дитини у освітньому середовищі:</i>	
	відвідуваність (регулярна/пропуски без поважних причин);	
	стосунки з однолітками та вчителями;	
	успішність у навчанні (висока, середня, низька);	
	випадки конфліктів, булінгу чи іншої девіантної поведінки.	
4.	Перебування на профілактичному обліку в поліції:	

	<p>Взяття на профілактичний облік підлягає дитина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) засуджена до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; 2) звільнена за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання; 3) звільнена зі спеціальної виховної установи; 4) вчинила домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене <u>статтею 173⁻²</u> Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис чи виданий обмежувальний припис; 5) яка впродовж року два і більше разів була притягнута до адміністративної відповідальності; 6) яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей; 7) яка вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу 	
5.	<p align="center">Участь у правопорушеннях раніше. <i>Інформація про те, чи притягався неповнолітній раніше до відповідальності (адміністративної чи кримінальної):</i></p>	
	які саме правопорушення вчиняв (крадіжки, хуліганство, насильство тощо);	
	чи було це поодиноким випадком або систематичною поведінкою;	
	наслідки вчиненого (штраф, обмеження волі, виховні заходи тощо);	
	враховується ступінь усвідомлення своєї провини та бажання змінитися.	
6.	<p align="center">Аналіз ризиків повторного правопорушення. <i>Після вчинення правопорушення щодо неповнолітнього були вжиті відповідні профілактичні заходи:</i></p>	

	проведено індивідуальні профілактичні бесіди поліцейськими ювенальної превенції;	
	дитина поставлена на облік як така, що потребує підвищеної уваги з боку соціальних служб;	
	батькам/опікунам рекомендовано покращити контроль за дозвіллям дитини.	
7.	Динаміка поведінки після вчинення правопорушення:	
	позитивна динаміка: після правопорушення неповнолітній не вчиняв нових протиправних дій, знизив рівень агресії, покращилися стосунки в родині/школі, відзначається бажання змінити свою поведінку;	
	негативна динаміка: відсутність усвідомлення провини, повторні порушення дисципліни, ухиляння від навчання чи соціальних програм, конфліктна поведінка.	
	Інформація щодо способу життя:	
	коло спілкування;	
	дозвілля, зацікавлення (вказати сферу інтересів). У разі пасивного або деструктивного дозвілля, варто наголосити на тому, що більшість часу проводить безконтрольно, не має сталих захоплень, перебуває в місцях скупчення молоді, де можливий негативний вплив;	
	участь у соціальних чи профілактичних програмах. Зазначити про те, що неповнолітній брав участь у, наприклад, тренінгах, бесідах із психологом, заходах громадських організацій, правопросвітницьких програмах тощо. Проявляв зацікавленість, підтримував контакт із соціальними працівниками та ін.	
9.	Рекомендації щодо подальшого супроводу. <i>(У випадку наявності серйозних порушень можна наголосити на тому, що неповнолітній має систематичні порушення дисципліни, низький рівень самоконтролю та відсутність позитивних змін у поведінці, що є підставою розглянути</i>	

	<i>доцільність його направлення до спеціальних закладів освіти для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання</i>	
	Доцільність застосування виховного заходу замість покарання. З урахуванням особистісних характеристик неповнолітнього, обставин вчиненого кримінального правопорушення, а також віку та рівня усвідомлення своїх дій, доцільним є застосування виховного заходу замість кримінального покарання. Зазначити про те, що неповнолітній неодноразово виявляв готовність до змін, визнав свою провину, виявляв позитивні тенденції в поведінці після правопорушення, що може свідчити про потенціал для корекції без ізоляції від суспільства.	
10.	Залучення до програм ресоціалізації чи пробаційного нагляду. <i>Враховуючи найкращі інтереси неповнолітнього, який вчинив кримінальне правопорушення рекомендується його залучення до програм ресоціалізації, спрямованих на:</i>	
	розвиток навичок відповідального прийняття рішень;	
	усвідомлення наслідків правопорушень;	
	подолання агресивної/девіантної поведінки.	
11.	Висновки щодо участі у судовому розгляді:	
	клопотання, які необхідно заявити у судовому засіданні;	
	пропозиції по застосуванню заходів виховного характеру;	
	пропозиції щодо міри покарання.	

**ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ
ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ,
ВИЗНАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 496 ТА 500
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Методичні рекомендації